

PANÍ
PLUKOVNÍKOVÁ

ROSA LIKSOM

≡ KNIHA ZLIN

Paní plukovníková

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

≡ KNIHA ZLIN

Rosa Liksom

Paní plukovníková – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

FLEET

Rosa Liksom
Paní plukovníková

PANÍ
PLUKOVNÍKOVÁ

ROSA LIKSOM

V překladu Lenky Fárové

This work has been published with the financial
assistance of FILI – Finnish Literature Exchange

Díky,
H. H.

Trámy rybářské chatky postavené na bažinatém srázu vedle velké vody vržou, dřevěná pramice opřená břichem vzhůru o stěnu chatky skřípe, a když člověk stočí pohled k vesničce, vidí, že domy potemněly a jejich obyvatelé už šli spát. Záclona se pohne a probleskne slabé světlo. Někdo se pod kytičkovanou peřinou obrátí na druhý bok, někdo se v hlubokém spánku poškrábe na lýtku, někdo nechal otevřená ústa a slina mu stéká na bílý polštář, někdo úlekem nakrátko procitne z lehkého spaní a pak znovu usne, někdo přerušovaně chrápe, někdo se posadí na kraj postele, zapálí si nedopalek cigarety, a když dokouří, chvilku se zavřenýma očima posedí na smaltovaném nočníku, zasune ho pod železnou postel, svalí se zpátky na slavník a ponoří se zase do libého snu.

Jen v nejvzdálenějším domě se v jednom okně mihotá chabé světlo. To je domek paní plukovníkové. Při pohledu od jezera vypadá jako nějaká alpská chata zkrřižená se srubem. Je patrový a staré trámy už nasákly vodou.

V černé tmě počínající noci proniká dovnitř škvírami mezi trámy a podlahou mráz. Paní plukovníková si zastrčí ruce pod kožich ze sobí kůže a přitáhne si pásek na plukovníkově olezlém županu, pohlédne na dlouhé ponožky z velbloudí

srsti a na laponské kožené boty, které jí v chladných nočních hodinách udržují nohy v teple, a kolébavě přejde ke krbu.

Naskládá na rošt březová polínka, jež jí Tuomas nanosil dovnitř.

Plamen chytne na šestou sirku. Hučení hořící břízy stoupá komínem a na mrazivé obloze houstne v bílý balvan.

Uplynulý život se naštěstí nikdy nevrátí.

Přesto nikdy nic nezmizí.

Nastal čas letního tábora dobrovolnic Lotta Svärd. Jela jsem autobusem do Kittilä a pak šla s věcmi pěšky hluboko do lesa, na suché vřesoviště mezi mokřinou a jezerem. Tam už byly ostatní holky i vdané ženské v plné práci a já se s nimi taky pustila do stavby tábora. Na jihu bylo jezírko, které rychle zarůstalo mechem, a na severu moc pěkné jezero s čistou vodou a písčitým břehem na jižním břehu. Toulat se po lese pro mě nebylo nic nového. Otec se v Německu nadchl pro skautskou myšlenku, přivezl si ji s sebou do Rovaniemi, a když mi bylo sedm, dovedl mě mezi skautky. Jako vlče jsem se naučila, že řádný člověk je důvěryhodný, nápomocný, dobře vychovaný, poslušný, loajální, pracovitý, odvážný a taky vlastenec.

Mezi těmi krásnými myšlenkami jsme se praly, trápily, šikanovaly mladší a učily se žít. Byla jsem nadšená skautka, mockrát jsem se díky tomu dostala na letní tábor do Německa a přitom se naučila německy. Juden raus! Jak krásně mi to tehdy znělo a jak zle to zní teď. Já i moje sestry jsme byly i Malé lotty už deset let předtím, než jejich organizaci vůbec založili. Naše rodina patřila k ozbrojené domobraně a šli jsme všem Finům vzorem.

V Malých lottách jsem se naučila, jak správně prostřít a jak uháčkovat přehoz na postel. Po občanské válce jsme sbíraly úlomky kostí na výrobu mýdla a kořeny pampelišek na kávovou náhražku. Sebrala jsem i tolik šišek, že jsem dostala hvězdičku na klopou uniformy. Všechny uniformy jsem si schovala, i když nám je po uzavření míru nařídili zničit. Neudělala jsem to, složila jsem je na dno truhly, co stojí tamhle v koutě ložnice.

Na táboře v Kittilä nám velela paní proboštová. Byla starostlivá, bystrá, pečlivá a přesná, vždycky na straně života proti smrti a v tom smyslu tedy pacifistka. Učila nás jak uvařit dobrou kávu, jak nakrmit tisíc mužů naráz, jak ošetřovat zraněné, jak vybírat peníze na ozbrojenou domobranu. Naučila jsem se, že žena musí být pilná až na pokraj sebeobětování, poslušná a musí se pečlivě připravovat na svou budoucí roli matky vojáků. Že k mužům patří přiměřené množství tyranství a že muž potřebuje mít nad ženou morální převahu. Že láska je boj, který u muže začíná nenávistí a končí jeho morálním vítězstvím, a žena se to musí naučit přijmout, a přesto muže milovat nevinně a čistě.

Jednoho dne jsme tam na táboře měly chvíli volno. Mohly jsme si dělat, co jsme chtěly. Některé si četly Bibli, jiné zpívaly náboženské písně, další si hrály na schovávanou. Já se vydala k nejbližší slati, abych se podívala, jaká bude letošní úroda morušek. Jestli už vykvetly. Prolézala jsem olšovým křovím a v tu chvíli se mi suché vřesoviště začalo pod nohama bořit a celý svět se rozkýval, jako kdybych seděla v houpacím křesle. Před očima se mi otevřela hrozně krásná rozlehlá bažina. Poskakovala jsem z jednoho trsu mechu na druhý jako laňka a pištěla jsem jako fanatik při náboženském vytržení. Moje skoky zamíchaly s vodou v bažině a z nitra země začaly stoupat takové výpary, že jsem se musela pořádně chytit větve zakrslé borovice, abych neomdlela. V hlavě se mi míhaly nejrůznější barvy, viděla jsem světla i stíny, všelijaké odrazy. Borovice s hnědými kmeny šuměly, smrky porostlé fousatými lišejníky hučely, skály duněly a na nebeské báni pokřiko-

vala letka jeřábů. Byla jsem jako v horečce, i hlavu jako bych měla oddělenou od krku a zcela bezuzdně jsem se smála. Prodírala jsem se dál, bosýma nohama jsem čvachtala ve vodě a na holých prstech jsem cítila ještě zmrzlou slat. Byla jsem zmáčená až po pás a občas jsem do té směsi kalu, rostlinstva a bahna zapadla. Z vlasů mi visely všelijaké traviny a kapradě, ale nic mě nedokázalo zastavit a na květy morušek jsem venkoncem zapomněla, byla jsem tak volná a plná a nespoutaná, že ze mě vytékala míza a pomyslela jsem si, že jestli teď nastane smrt, přijmu ji s otevřenou náručí. Cítila jsem nadpozemskou sílu a nádheru od začátku do konce. Chrobáci, komáři, tiplice, muchničky a sem tam střechek bzučeli, žáby mě kuňkavě vábily a jeřábi ječeli, jako by je někdo střelil do břicha. Zavřela jsem oči a dál se pohybovala jen instinktivně. Čich mě táhl na jih, hmat na západ, a když jsem se v podvečer úplně zesláblá zastavila a otevřela oči, vůbec jsem netušila, kde jsem. Nepolekalo mě to, jen jsem si prohlížela zablácené nohy. Byly plné krvavých, temně rudých šrámů, ostré listy bahenních rostlin je pořezaly a všelijaká havěť pokousala. Celé tělo jsem měla od bahna a byla jsem černá jako prastará sosna po lesním požáru. Sáhla jsem si do rozkroku, protože mě tam něco svědilo, a rukou jsem narazila na nějaký slizký, zavěšený váleček. Nadzvedla jsem lem sukně a zjistila, že je to pijavice, která mi saje krev hned vedle pipiny. Dávala si do nosu dlouho, když byla tak pěkně buclatá. Opatrně jsem ji odtrhla a odhodila na trs vřesu. Zcela vyčerpaná jsem si lehla na velký kus rašeliny na hladině bažiny a v tu chvíli jsem spatřila záblesk takového světa, jaký by jednou mohl vzniknout. Ten svět by byl zároveň mužem i ženou, překypoval by hrou i láskou, něhou i slastí, všichni by se k sobě chovali mile a každý by mohl být sám sebou, neexistovalo by zlo ani dobro, žádná slova, jen pocity.

Při té nádherné vidině jsem usnula. Kus rašeliny mě celou noc unášel, a když jsem se probudila, měsíc už zbledl a já přirazila ke břehu jezírka. Voda v něm byla černočerná a já jsem

pohlédla do jeho bezedné hlubiny a na třpytivé hladině jsem spatřila světlé i tmavé mraky a taky sebe. Viděla jsem klidnou tvář mladé krásné ženy i vlajkový stožár, který trčel obráceně. Třepotala se na něm vlajka Lotty Svärd. Otočila jsem se a trochu dál u břehu jsem uviděla náš tábor. Pohroužený do sladkého spánku. Přikradla jsem se k táborovému ohni, naskládala tam větvičky, pomocí březové kůry je zapálila a uvařila velikou konvici kávy. Když se ostatní probudily, potěšilo je, že přišly už k hotovému.

Po táboře v Kittilä jsem byla tak nabuzená, že už mě nic neudrželo. Hlavu jsem měla plnou idejí Lotty Svärd a ozbrojené domobrany. Obě organizace byly založené na německém idealismu a pocitu nadřazenosti a taky na nenávisti vůči Rusům a na myšlence, že naším úkolem je připojit k Finsku všechny národy, které finsky mluví. Základ všeho však tvořila svatá trojice: domov, víra a vlast. To mi vyhovovalo. Dala jsem si za úkol obrátit všechny na svou víru v domobranu. Nedokázala jsem mlčet nikde, ani u jídelního stolu. Matka si se mnou a mými řečmi nevěděla rady, protože sama byla založením mladofinka, stejně jako otec zamlada. Nadešel čas setkání příznivců Lotty Svärd v Kemi a já jsem škemrala, abych tam mohla jet. Matka byla nejdřív proti, ale když moje sestra Rebeka slíbila, že se o mě postará, nechala se obměkčit. Napodobovala jsem Rebeku, navlékla jsem si uniformu a pronesla tam první krátký projev v životě, v němž jsem prohlásila, že vlast je hodnota, pro niž žádná oběť nikdy není marná. Tohle setkání vyvrcholilo přehlídkou, které se kromě příslušnic organizace Lotty Svärd účastnili fešní členové domobrany v uniformách. Krása a soulad té přehlídky pozvedly chuť bojovat a dodalo nám to kuráž před blížící se válkou proti Rusům.

Můj otec Juho se narodil do nejbohatšího selského rodu v Kittilä a zároveň do jediné obchodnické rodiny. Stal se prvním agronomem v obci. Jeho otec Fransi zemřel, než jsem se

narodila, a babička Elve, tedy otcova matka, byla čistokrevná Sámka. Ta se dožila stovky. Nepocházela z nějaké ubohé rybářské rodiny, její rodina vlastnila soby, takže se už od dětství vozila po horách nahoru a dolů na hřbetu tažného soba jako nějaká princezna. Při zimním slunovratu cákala babička Elve sobí mléko ke slunci, protože to po temné a studené zimě přinášelo světlo a teplo. Kittilský pastor jí spílal do masožravých prasnic a ďáblem posedlých čubek, poněvadž si z jeho velmi vážných a jednotvárných kázání moc nedělala. Já byla její oblíbené vnouče, a naučila mě proto spoustu prastarých obyčejů. Moje matka Ida pocházela z Helsinek, z finsko-švédského šlechtického rodu. Babi Hiltruda, čili její matka, bývala tajná důvěrnice generálního guvernéra Bobrikova a děda Thomas, čili její otec, býval známý obchodník, který vydělal spoustu peněz, a pak o všechny zase přišel. Na tyhle prarodiče si nepamatuju, poněvadž stihli umřít, než jsem se já vykulila na svět.

O zhroucení světových trhů a hospodářské krizi, která začala v New Yorku, bych nic nebyla věděla, ale dotklo se to i mě, když na buben přišel otcův milovaný rodný dům kousek za Kittilä. Po smrti dědečka a babičky tam hospodařil strýček Matti. Musel si půjčit. Za směnky se zaručil statkář Paksuniemi, což byl nejbohatší místní sedlák a taky otcův spolužák. Když pak nastala chvíle zaplatit, strýček Matti neměl peníze a tenhle bohatý statkář si usmyslel, že na léto potřebuje dvě místnosti navíc a že si je tedy za ty nesplacené půjčky vezme. Já tenkrát byla u strýčka na návštěvě, zrovna jsem srkala čaj z malinového listí a psala si deníček a nějaké básničky, když tenhle Paksuniemi dorazil s dělníky na dvůr. Než nastalo poledne, odřezali z domu zadní pokoje a odpoledne si trámy na koňských povozech odvezli. Otcův milovaný rodný dům tak zůstal k pláči vypleněný a zneuctěný. Strýček Matti prohlásil, že teď mají peníze jen bohatí, kdežto práceschopní nezaměstnaní se potloukají po silnicích, protože práce se přesunuly jinam, a že kromě obecné chudoby a nedostatku byla několik

let za sebou i mizerná úroda, takže na buben přišlo i mnoho jiných statků, směnky požírají políčka kousek po kousku a noviny jsou plné oznámení o nucených dražbách.

Tehdy mi hlavu ovládla jasná myšlenka, že i ve Finsku potřebujeme rázného vůdce, který řekne ne a který bude naslouchat hlasu chudých a trhem zapuzených. Komunisti na to neměli sílu. Stačilo se podívat na strýčka Mattiho, ten taky patřil k rudým. Jen brblal, místo aby vzal do ruky sekeru a šel bránit svůj majetek. Právě tehdy jsem se rozhodla, že to s Lottou Svärd dotáhnu do konce, ale že nezůstane jen u toho. Potřebujeme tvrdší, jasnější a jednodušší myšlení a akce, díky nimž se Finsko zase pozvedne.

Pokoje z krásného domu strýčka Mattiho byly pryč. Když se pak zase dařilo a neúroda se proměnila v záplavu obilí, přistavěl si nové, lepší než původní, a do obou vyzdil i vysoká kachlová kamna. Strýčka jsem měla ráda a ani trochu mi nevadilo, že patřil k rudým. Měl stejný velký frňák jako otec, ale povahu mírnější. Když jsem byla ještě hloupá holka, popadl mě jednou do náruče a odnesl do lesa. Bylo léto a komáři prahli po krvi. Nesl mě přes hodně podmáčený lesní močál. Nevím, kam mě chtěl vzít, ale nesl mě a já se vůbec nebála. Vykládal mi, že do takového hlubokého močálu sama nikdy nesmím, v oku močálu se utopí lidi i zvířata a v močálu je vůbec spousta věcí, před nimiž je nutné mít se na pozoru, třeba prdimor, brouk, který člověku bodne do žíly špatnou krev, nebo havěť, která přenáší tuberu, skrývají se tu lupiči a vrazi, co ztratili veškerou naději, a házejí se sem zamordované děti včetně nechtěných a ještě nenarozených. Rozbrečela jsem se. Strýček mě utěšoval, že se nic neděje, ale ať si jednou pro vždycky pamatuju, co mi povídal.

Zapamatovala jsem si to a od té doby jsem kolem všech močálů projížděla na kole obrovskou rychlostí, a že jich v Laponsku je za každou zatáčkou habaděj. Když jsem byla větší, zastavila jsem se vždycky u kraje a usilovně si je prohlížela, jako bych nad tím strachem chtěla zvítězit.

Tak jsem po malých krůčcích postupně zvítězila nad tou hrůzou a zamilovala se do bažin, močálů, slatin, mokřadů a rašelinišť i blat.

Doba, kdy jsem se narodila, byla dobou nenávisti. Doba, kdy jsem

dospívala v ženu, byla dobou nenávisti a pomsty.

Téhož dne, kdy otec vydechl naposled, byl u nás plukovník na návštěvě. Tajně jsem za dveřmi poslouchala, co si s otcem vykládali. Plukovník řekl, že až Hindenburg natáhne brka, Hitler se bez jediného výstřelu dostane k moci, protože má za sebou kapitál, a pak Němcům vrátí práci, bohatství i hrdost a dobude celý svět. Otec na to, že my jsme přátelé Němce-ka, a budeme tudíž moci rychle osvobodit příbuzné národy zpod ruského jha a připojit k Finsku všechna území, která Lönnrot proslavil Kalevalou, a to až po Ural. Plukovník, že ani jeden Fin nechce, aby na nás svět koukal jako na nejsevernější pobaltskou zemi. Otec na to, že to samozřejmě ne, brzy začne válka, máme v Petsamu niklový důl, a proto není čeho se bát.

No, já už jako dítě vycítila, že otec a plukovník mezi sebou měli zvláštní vztah. Matce jednou uklouzlo, že plukovník v Německu na výcvikovém táboře myslivců otce zachránil, když se otec chtěl po nějakém nešťastném sledu událostí oběsit.

Plukovník vpozdvečer odešel domů a otec mě požádal, ať se s ním jdu vysaunovat, protože jsem byla jeho nejoblíbenější dcera. Strídavě jsme na rozpálená kamna přilévali vodu jako šílení, já otci věníkem šlehala záda a v předsíni sauny jsme upíjeli domácí kvas. Otec mi vyprávěl, jak jeli s matkou na

svatební cestu do Kodaně. To bylo v té době v Kittilä něco neslýchaného, aby novomanželé odjeli na líbánky do zahraničí. V matčině švédsky mluvícím šlechtickém rodě se to považovalo za samozřejmost. Helsinská babi a děda je v tom podporovali, babička a dědeček z Kittilä protestovali, prý byli hrozně věřící, spíš konzervativní laestadiáni. Novomanželé se usadili v nějakém penzionu v centru Kodaně a žili si tam královsky. Netrvalo dlouho a došly jim peníze. Otec nejdřív zatelefonoval sestře do Rovaniemi, aby mu je poslala. Ta mu řekla, že mu nepošle ani pětník, považovala otce za naprostého bohéma, protože se jako agronom a ředitel mlékárenské školy oženil se svou studentkou. Pak otec zavolal na jediný telefon v Kittilä, který byl v jeho rodném domě, a strýček Matti to naštěstí zvedl. Matti poslal peníze hned, ale pošta chodila pomalu. Majitel penzionu se dožadoval nájmu a nerozuměl, když mu otec latinsky vysvětloval, že *pecunia venit*. Chlápek zavolal policii a otce odvedli do vězení pro dlužníky. Matka právě v pekárně kupovala bagely, a když se vrátila, byl otec pryč. Tak se majitele penzionu zřetelnou švédštinou zeptala, kde její novomanžel je. Ten něco dánsky odvětil, ale matka tomu nerozuměla. Plakala pak v pokoji celý týden a nejedla nic jiného než ty bagely a k pití neměla než šampaňské. Myslela si, že si otec našel novou ženu, utekl s ní a ji opustil. Jednoho temného večera se otec vrátil s paklíkem peněz v ruce a svou ženu našel v posteli zcela ochromenou. Brzy bylo všechno zase v nejlepším pořádku. Jako suvenýr si koupili vysoký kočárek vyrobený po viktoriánském vzoru, protože zjistili, že už matka čeká první dítě čili Rebeku. Ve stejném kočárku jsem se pak první měsíce života povalovala i já a pozorovala úžasná představení, která uprostřed zimy dokáže na laponské zimní obloze nachystat polární záře, a taky modrobílé nebe horkého léta. Cítila jsem se celistvá a naplněná.

Po tom příběhu jsme ještě jednou zalezli do sauny a pak jsme se přes dvůr vydali k učitelskému bytu. Uprostřed školního dvora se otec zhroutil, přímo před mýma očima. Ležel

tam s očima v sloup, z posledních sil mi tiskl ruku a řekl, že jsem jeho černý anděl. Z úst mu vytryskl jen nepatrný čúrek krve a on se odebral do země šera. Byla to pro mě tak strašná situace, že jsem se z toho doposud nevzpamatovala. Mnoho let jsem si myslela, že otcova smrt byla pomsta bohů za to, že jsem tajně poslouchala mužské řeči.

Po otcově smrti by mi ho mohl nahradit strýček Matti, ale jeho místo zaujal plukovník. Strýček byl moc měkký a matka potřebovala na otcovo místo někoho schopného. Nás dcery vychovávala pevnou rukou. Než nechala promluvit pásek, vždycky prohlásila, že škoda každé rány, která padne vedle, a po výprasku se zeptala, jestli už bolest dorazila do mozku. Na to bylo třeba odpovědět, že dorazila. A byla to pravda, všechno zůstalo v paměti a bolest v těle. Matka nás řezala tak, že nám ze zadnic crčela krev, a proto z nás vyrostly bázlivky. I já jsem si ve stresu okusovala korálky, lem sukně nebo ohryzávala palčáky. Jednou mi Rebeka řekla, abych položila malíček na noze na špalek, že mi ho polechtá sekerkou. Udělala jsem, co mi starší sestra nakázala, a v tu ránu malíček odletěl na stěnu dřevníku. Matka nás nejdřív obě seřezala a teprve pak mi nohu obvázala. Ztratila jsem tolik krve, až jsem dostala horečku a dva týdny ležela jako polomrtvá. Když jsem se z toho dostala, prohlásila matka, že co člověka nezabije, to ho posílí. Matka byla malá, hubená a křehká. Už v deseti letech jsem byla vyšší a silnější než ona, ale přesto jsem se musela podřizovat jejím výchovným metodám. Já z vás udělám slušné a spořádané holky, Boží duch musí být na dívkách i ženách jasně patrný, opakovala. Matka byla hluboce věřící a v jednom kuse tak nějak nazlobená, pořád se o nás bála, a to prostě v dospělém člověku vyvolává vztek. Její oblíbenou větou bylo, že všechno nepotřebné je hřích. To se samozřejmě netýkalo jí samotné, ale toho, že jsme my děti nesměly dělat nic, co by podle ní nebylo slušné. Pokud jsme se něčeho takového dopustily, březová rákoska zazpívala. Bylo mi něco málo přes